

Doc. dr Vladimir Njegomir

ISTORIJSKI RAZVOJ OSIGURANJA U SVETU

Osnovni razlog zašto privredni subjekti i pojedinci pribavljaju osiguravajuće pokriće za rizike kojima su izloženi jeste nemogućnost da samostalno podnesu teret ekonomskog gubitka imovinskih vrednosti sa kojima raspolažu. Zato se tragovi osiguranja nalaze u svim fazama ljudskog razvoja i u svim društveno-ekonomskim formacijama, iako razvoj osiguranja kakvo danas poznajemo nastaje sa razvojem privatne svojine i najviše se razvija u tržišnoj privredi. Od svojih prapočetaka, poslovi udruživanja i podele rizika bili su izloženi dejstvu brojnih promena, bilo evolutivne bilo revolucionarne prirode, koje su dovodile do značajnih prekretnica u načinu obavljanja poslova osiguranja. Međutim, u svim fazama društvenog i ekonomskog razvoja osnovna načela na kojima se bazira i savremeno osiguranje, načela uzajamnosti i solidarnosti, ostaju nepromenjena. Važnost praćenja istorijskog razvoja osiguranja jeste upravo shvatanje vremenske neprolaznosti ovih načela podele rizika i snošenja troškova šteta koja su u samoj suštini osiguranja.

Čovek je od svog postanka pa do današnjih dana bio ugrožavan brojnim rizicima. Prihvatanje ostvarenja nekih rizika, kao što je ukazano u prvom poglavlju, bila su nužna zarad obezbeđenja ekonomskog i društvenog razvoja. Međutim, čovek je od prvobitne zajednice ugrožavan i rizicima čija su ostvarenja ugrožavala ne samo ekonomski i društveni napredak, već je njihovo rušilačko dejstvo ugrožavalo i ono što je čovek već stvorio ili posedovao kao i sam čovekov opstanak. Paralelno sa izloženošću rizicima, a kao produkt svakodnevne borbe za opstanak, razvijala se i čovekova potreba za upravljanjem rizicima.

Ugroženi rizicima, ljudi su oduvek tragali za mehanizmima redukcije verovatnoće nastanka i intenziteta štetnih posledica ostvarenja rizika. Još u prvobitnoj ljudskoj zajednici shvata se značaj udruživanja pojedinaca u cilju zajedničkog snošenja rizika, odnosno prednost takvog organizovanja u odnosu na individualnu borbu za opstanak. Među najstarijim oblicima podele rizika nalaze se udruživanja u plemenske zajednice, klanove, kasnije porodicu, državu i druge oblike udruživanja. Na primer, oduvek su se dešavale vremenske nepogode koje su mogle uništiti godišnju letinu a plemena, kao prirodne zajednice rizika, su radi zaštite od takvog gubitka formirala zalihe žitarica u godinama kada je postojao višak letine.

Koreni osiguranja susreću se u praksi kineskih trgovaca primenjivanoj 3000 godina pre nove ere. Naime, kineski trgovci su još pre 5000 godina robom trgovali prevozeći je preko reke Jangcekiang. Elementi osiguranja nalaze se u činjenici da je roba različitih trgovaca deljena i potom prevožena u više čamaca tako da ako je neki od čamaca udario u kamen ili se prevrnuo u nizvodnom kretanju, šteta bi nastala samo na jednom delu robe i solidarno bi bila podeljena između svih trgovaca. Dakle, osim što bi bio uništen samo deo robe šteta na bi u potpunosti pala na pojedine već bi se ravnopravno delila između svih trgovaca. i ne bi pala na teret samo pojedinih trgovaca. Dakle, stradali bi samo neki čamci sa delom robe, a ostatak robe na drugim čamcima bi bio spašen. Takođe, zajednički je snošen teret troškova za štete propasti pojedinih čamaca.

Nekoliko stotina godina kasnije, na tragove osiguranja naizlazi se u praksi vavilonskih trgovaca. Naime u periodu oko 2300 godina pre nove ere trgovci drevnog Vavilona, koji se nalazio na plodnom zemljištu između Tigra i Eufrata, počeli su trgovati karavanima i brodovima. U trgovačkim poduhvatima postojala je izloženost gubitku ili oštećenju tereta ili broda usled potonuća broda, napada pirata, vremenskih neprilika i drugih rizika. Razvijen je i primenjivan institut pomorskog zajma, specifičan mehanizam pokrića rizika pomorskih poduhvata koji se bazirao na njihovom kreditiranju. Naime, poverioci bi naplaćivali višu kamatu u odnosu na uobičajenu a razlika je postojala upravo kao premija za veću izloženost riziku, s obzirom da bi novac morao da se vrati samo ukoliko bi trgovački poduhvat uspeo. Kao oblik garantovanja povraćaja kamate zalagan je brod ili roba. Ukoliko bi trgovački

poduhvat propao, odnosno ukoliko brod ne bi stigao na odredište ili bi se deo tereta izgubio, poverilac je prihvatao da naplatu kredita otkaže, čime je suštinski rizik poduhvata snosio poverilac. Suština je bila u činjenici da je za razliku od pojedinačnih trgovaca, na bazi udruživanja rizika, odnosno odobravanja pozajmica za više trgovačkih poduhvata, poverilac na osnovu viška naplaćene kamate mogao apsorbovati štete koje bi nastale samo na nekim brodovima.

Prvi pisani tragovi o začecima osiguranja nailaze se u Hamurabijevom zakoniku koji je pisan u Vavilonu u periodu vladavine Hamurabija. Period Hamurabijeve vladavine nije precizno utvrđen ali pošto je izvesno da je bio u periodu između 2300. i 1050. godine pre nove ere, postoji konsenzus da je vreme njegove vladavine bilo u periodu od 1792. do 1750. godine. Hamurabijev zakonik je pronađen u XX veku na teritoriji današnjeg Irana i čuva se u muzeju Luvr u Parizu. Pisan je klinastim pismom na velikim kamenim stubovima (vidi sliku) a računa se da je imao 282 člana. Član 23 sadrži elemente državnog osiguranja i glasi: "Ako razbojnik ne bude uhvaćen, opljačkani treba pred bogom da traži sve što mu je odneseno. Tada će mu naselje i starešina naselja, na čijem je zemljištu razbojništvo izvršeno, naknaditi sve što mu je odneseno"¹. Takođe, član 48 sadrži elemente osiguranja i glasi: "Ako neko duguje dug sa interesom i vremenska nepogoda opustoši njegovo polje, ili uništi žetvu, ili usled oskudice u vodi žito ne raste: u toj godini neće dati žito poveriocu, (svoju tablicu umočiće u vodu) i neće dati interes za tu godinu."²

Slika 1: Hamurabijev zakonik

Izvor: Muzej Luvr (Musée du Louvre) - <http://www.louvre.fr>

Sa razvojem trgovine koja se ostvarivala pomorskim putevima na Mediteranu, u antičkom svetu dolazi do povećanja izloženosti rizicima pomorske trgovine. Prvo Feničani a potom i Grci počinju primenjivati oblike zaštite pomorskih poduhvata koji su bili zasnovani na sistemu zaštite koji je bio razvijen u Vavilonu. Kao rezultat izražene potrebe za zaštitom u pomorskim poduhvatima u antičkom zakonodavstvu ostrva Rodos razvija se institut pomorskog zajma. Ovo zakonodavstvo razvijeno je pod snažnim uticajem Feničana. Uticaj Feničana, najznačajnijih pomorskih trgovaca u antičkoj eri, nastao je s obzirom na činjenicu da je ostrvo Rodos prvobitno bilo njihova kolonija. Njihove kolonije su se rasprostirale širom Mediterana, od današnjeg Libana do Tangera, grada na severu Maroka, kao i na prostorima današnje Španije, Francuske i Italije. Institut generalne havarije koji se primenjuje i u današnje vreme u osiguranju pomorskih poduhvata svoje korene ima u antičkom pomorskom zakonodavstvu ostrva Rodos. Stanovnici ovog ostrva su u periodu između 1000. i 600. godine pre nove ere razvili snažnu trgovačku flotilu. Rodski pomorski zakonik (*Lex Rhodia de iactu*) nikada nije fizički nađen, ali prema delima Rimskih istoričara datira iz perioda VII veka pre nove ere. Ukoliko bi postalo neophodno da se deo robe koji se prevozi baci u more kako bi se brod olakšao, kapetan broda je oslobođan od odgovornosti a takvo žrtvovanje robe za zajedničku korist snosili bi zajednički svi učesnici u pomorskom poduhvatu. Suštinski, reč je o

¹ *Hamurabijev zakonik*, prevod na srpski Marković C., 1925, Uporedna pravna tradicija, Fondacija Alan Votson, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

² Isto.

podeli rizika između svih učesnika u pomorskom poduhvatu. Ovo zakonodavstvo kasnije je inkorporirano u rimsko građansko pravo kao i u zakonodavstvo vizantijskog carstva.

U antičkoj Persiji (period oko 550. do 330. godine pre nove ere) vladari su sprovodili primitivne oblike osiguranja svojih podanika a čitav proces je bio zapisivan u državnim notarskim arhivima. Naime, tradicija darivanja vladara je održavana svake godine a sve informacije o predatim poklonima su zapisivane u notarskom arhivu. Ukoliko bi podanici koji su prinostili poklone bili izloženi opasnostima ili bi želeli izgraditi sopstvenu kuću, venčati decu i sl. monarh bi im pomagao tako što je za navedene slučajeve onima koji su poklonili više od 10000 derrika isplaćivao udvostručeni iznos onog što su prethodno dali.

O razvoju prvobitnih oblika osiguravajućeg pokrića u periodu Rimskog carstva nalazi se u delima istoričara poput Tita Livija i Gaja Svetonija Trankvila. S obzirom da se u velikoj meri Rimsko carstvo bazira na dostignućima antičke Grčke, primenjuju se i dalje razvijaju i dostignuća u domenu pokrića, odnosno podele rizika. Dalji razvoj trgovine zahtevao je razvoj efikasnijih oblika podele rizika. Osim instituta zajedničke (generalne) havarije, razvijenog u zakonodavstvu ostrva Rodosa, u Rimskom carstvu razvija se i institut pomorskog zajma (*lat.* foenus nauticum – nautička ili pomorska kamata) koji se u prvobitnom obliku javlja još u Vavilonu. Pomorski zajam je pravni posao putem kojeg je brodaru odobran zajam za izvršenje pomorskog poduhvata a koji nije bio obavezan da se vrati ukoliko bi brod propao. Ukoliko bi pomorski poduhvat uspeo, zajam se vraćao sa visokim kamatama (na primer, 533. g.p.n.e. kamata na pomorski zajam bila je 12%, dok je 8% bila na poslovne zajmove, 6% za zajmove fizičkim licima koji nisu bili namenjeni poslovanju a 4% za zajmove poljopivrednicima i privilegovanim pojedincima³). Činjenica da je zajam vraćan samo u slučaju uspeha pomorskog poduhvata ukazuje da je poverilac *de facto* snosio rizik pomorskog poduhvata.

U periodu oko 300. godine pre nove ere dolazi i do razvoja primitivnih oblika životnih osiguranja. U antičkoj Grčkoj nastaju organizacije „Erane” koje su na osnovu priloga svojih članova pomagale bolesne, nemoćne i porodice umrlih. U antičkom Rimu razvijaju se društva uzajamne pomoći koja su u slučaju smrti svojih članova pomagala udovice i siročad u pogledu snošenja troškova sahrane. Ova društva nazivana kolegije bila su prvenstveno religiozna ali je njihovo postojanje imalo i druge ciljeve. Ovu vrstu pomoći uglavnom su koristili siromašniji građani i legionari (koji su imali i posebna vojna udruženja koja nisu obezbeđivala uzajamnu pomoć između članova). Članstvo u kolegijama ostvarivano je na osnovu uplata doprinosa članova koje su vršene na mesečnom nivou kada su održavani i sastanci ovih udruženja. Ukoliko član ne bi svoj doprinos uplatio u roku od šest meseci ili bi izvršio samoubistvo gubio je pravo na pomoć od kolegije a u slučaju samoubistva i pravo da bude sahranjen na istom mestu gde i drugi članovi kolegije.

Sa propadanjem Rimskog carstva (V vek) nastaje tzv. mračno doba istorije a time i mračno doba za razvoj poslova zaštite od rizika. Jedino se u tom periodu razvijaju gilde, kao nasledice Rimskih kolegija. Ova udruženja pojedinaca nastaju kod plemena u Nemačkoj i Holandiji sa ciljem zajedničkog snošenja tereta šteta. Prvo pominjanje gildi u istorijskim izvorima datira iz 779. godine a pretpostavke su da su postojale sve do XI veka, kada se organizuju sela i potreba za gildama iščezava. Iako nastaju na osnovama kolegija, gilde nisu religiozna udruženja već udruženja osnovana sa ciljem unapređenja ekonomskog položaja svojih članova. Gilde su siromašnjim slojevima obezbeđivale i vojnu zaštitu ali prvenstveno zajedničko snošenje troškova u slučaju smrti, nesposobnosti ili bolesti ali i šteta od požara, gubitka čamaca ili brodova usled brodoloma i sl.⁴

Pojava trgovačkih udruženja koja su obezbeđivala ne samo svoje članove za slučajeve bolesti, smrti ili zaštite na putu već i pojedince koji nisu bili članovi kao i učešće bogatih pojedinaca preduzetnika u pružanju garancija za sprovođenje trgovačkih poduhvata dolazi do daljeg razvoja osiguranja. U pogledu prvih oblika ugovora o osiguravajućem pokriću postoje različita mišljenja; u delu Gaja Svetonija Trankvila se spominje da je reč o običaju

---

³ EH.net, Economic History Association - <http://eh.net/encyclopedia/article/jones.usury>

⁴ Trenerry, C.F.: *The origin and early history of insurance: including the contract of bottomry*, P.S. King & Son, 1926 (reprint: The Lawbook Exchange, Ltd, Clark, N.J., 2009), str. 249

koji je razvio Klaudius Cezar ali je izvesnije da su običaj osiguranja prvi primenili Jevreji 1182. godine⁵ Prvi tragovi osiguranaj nalaze se u praksi trgovaca u Lombardiji koji su uticali na razvoj osiguranja u Holandiji i Velikoj Britaniji. Osiguranje se u početku ne izdvaja iz pomorskog zajma, uz koji se pojavljuje kao akcesorni posao, ali kada katolička crkva 1230. godine zabranjuje naplaćivanje zelenaških kamata na pomorski zajam, osiguranje postaje samostalni institut.

Prvi sačuvani ugovor o osiguranju potiče iz 1347. godine iz Đenove a prva sačuvana polisa osiguranaj izdana je u Pizi, u Italiji 1385. godine. Prvi sačuvani ugovor kojim su obuhvaćene karakteristike osiguranja u smislu prenosa rizika nastanka štete uslovljene ostvarenjem slučajnog i neizvesnog događaja u zamenu za određeni iznos premije jeste ugovor o pomorskom osiguranju broda Santa Clara iz 1347 godine iz Đenove. Ovaj ugovor bio je na italijanskom jeziku iz kog potiče i sama reč polisa, koja korene vuče od italijanske reči *polizza* koja predstavlja obećanje. Prvi ugovori o osiguranju potpisivani su od strane bogatih pojedinaca, ili ređe grupa pojedinaca, koji su na sebe preuzimali rizike pomorskih poduhvata. Ukoliko bi polise potpisivalo više pojedinaca, svaki od njih bi upisivao svoje ime kao i obim rizika koji je potpisom prihvatao da pokriva. Pomorsko osiguranje koje je započelo sistematski razvoj u Italiji raširilo se brzo u Španiju, Holandiju, Englesku i Francusku.

Prvi pisani trag o postojanju reosiguranja javlja se u XIV veku u Italiji. U to vreme u Italiji je bila izuzetno razvijena pomorska trgovina a pomorske poduhvate, uključujući brod, teret i živote članova posade, osiguravali su bogati pojedinci sa špekulativnim ciljevima na bazi tipičnih kupoprodajnih ugovora. Špekulativni karakter ovih vrsta osiguranja proizilazi iz činjenice da su oni često izlagali i celokupnu imovinu kako bi profitirali na uspešnom pomorskom poduhvatu pri čemu prilikom prihvata rizika nisu primenjivali nikakva statistička izračunavanja, koja se nalaze u osnovi modernog osiguranja. S obzirom da im je celokupna imovina bila izložena riziku uspešnosti pomorskog poduhvata oni su vremenom počeli da uviđaju potrebu da najrizičnije delove ugovora prenose na druge pojedince uz naknadu. Prvi pisani trag ovakvog prenosa rizika, koji suštinski predstavlja i prvi pisani trag početaka poslova reosiguranja, zabeležen je u Đenovi 1370. godine. Bio je to tipičan kupoprodajni ugovor⁶ kojim je osiguravač po imenu Đulijano Grilo (Guilano Grillo) ugovorio reosiguranje, sa druga dva bogata pojedinca po imenu Gofredo Benaira (Goffredo Benaira) i Martino Sako (Martino Sacco) u ulozi reosiguravača, broda na delu putovanja na relaciji od Đenove u Italiji do luke Briž u Holandiji. Ovim ugovorom je Grilo kao reosiguranik zadržao rizik većeg dela putovanja broda po Mediteranu a na reosiguravače je preneo samo deo putovanja od Kadiza do Biskajskog zaliva u Španiji i duž obale Francuske.⁷ Ukoliko brod ne bi stigao na vreme zbog problema na reosiguranj ruti tada bi osigurač imao pravo da proda ostatak broda a reosiguravači su ponudili obećanje da će ceo teret u tom slučaju otkupiti.

Pozitivan uticaj na dalji razvoj poslova osiguranja je imalo otkriće Amerike i do tada nepoznatih pomorskih puteva, kao i snažan razvoj pomorske trgovine na Mediteranu. Porast trgovine utiče na izjednačavanje običaja u sprovođenju pomorskog osiguranja. Kao primer služi Barselonska ordonansa iz 1435. godine koja predstavlja prvi sveobuhvatni skup pravila koji se odnosio na osiguranje a koji je sačinjen u Barseloni, u Španiji. Barselonske uzanse sadržavale su odredbe radi iskorenjavanja svake vrste prevare koje mogu nastati pri sklapanju osiguranja velikih i malih brodova, za dobra i robu.⁸ Pored Baarselonske ordonanse nastaju i drugi zakoni koji regulišu odnose u oblasti osiguranja, uključujući regulative u Firenci (1522. godine), Dubrovačkoj republici (1562. godine), Belgiji (1563. godine), Velikoj Britaniji (1601. godine), Francuskoj (1681. godine), Nemačkoj (1731. godine), Holandiji (1604. godine) i drugim zemljama.

---

⁵ Tomlins, T. E.: *The law-dictionary: Explaining the rise, progress, and present state of the British law, defining and interpreting the terms or words of art, and comprising also copious information on the subjects of trade and government*, J. and W.T. Clark, London, 1835

⁶ Schwepcke, A. et.al.: *Reinsurance: Principles and State of the Art; A guidebook for home learners*, Germany AG, Verlag Versicherungswirtschaft GmbH, Karlsruhe, Germany, 2004, str. 1

⁷ Kopf, W. E.: *Notes on the Origin and Development of Reinsurance*, Proceedings of the Casualty Actuary Society, Arlington, VA, 1929, Vol. XVI(33), str. 26

⁸ Marović, B.: *Međunarodni transport, špedicija i osiguranje*, Institut za međunarodne ekonomske odnose, Novi Sad, 1985. str. 144.

Sa nastankom robno-novčane privrede, posebno kapitalističkog društveno-ekonomskog sistema počinje da se razvija i osiguranje u modernom smislu a ono se vezuje za Holandiju a naročito Veliku Britaniju. U Velikoj Britaniji, tačnije Engleskoj, postepeno počinje da se razvija trgovina a sa njom i osiguranje. Na razvoj osiguranja u Engleskoj u velikoj meri uticali su trgovci iz Italije. Prva sačuvana polisa u Engleskoj pisana je na italijanskom jeziku a potpisana od strane trgovca iz Lombardije 20. septembra 1547. godine i odnosila se na pomorsko osiguranje. Prva polisa životnih osiguranja nastaje 1553. godine. Glasila je na ime izvesnog Viljema Gibonsa (William Gibbons), zaključena je bila na osiguranu sumu od 382 funte i na period osiguravajućeg pokrića od godinu dana. Prva polisa na engleskom jeziku sačinjena je tek 1656. godine.

Međutim, rani oblici poslova osiguranja bazirali su se prvenstveno na pojedinačnim garancijama. Iako je prvi ugovor o osiguranju rizika požara u Hamburgu u Nemačkoj, zaključen sa ciljem osiguranja vlasnika pivara na osnovama uzajamnosti, zaključen u decembru 1591. godine, prvo profesionalno osiguravajuće društvo nastaje kasnije. Ostvarenje velikog broja požara tokom XVII veka ugrozilo je održivost zasnivanja osiguranja od rizika požara koje se zasnivalo na osnovama uzajamnosti. Kao rezultat izražene potrebe, osiguranje od požara prvi put se na organizovanoj, institucionalizovanoj osnovi javlja u Hamburgu 1676. godine, kada je osnovano prvo i najstarije postojeće osiguravajuće društvo za zaštitu od požara na svetu pod nazivom Hamburger Feuerkasse.

Intenzivniji razvoj osiguranja na institucionalizovanim osnovama nastao je nakon Velikog požara u Londonu iz 1666. godine kada je u požaru izgorelo oko 13200 kuća, 84 crkve, 44 fabričke hale a 460 ulica je potpuno nestalo. Godinu dana nakon požara, 1667. godine, izvesni Dr. Nikolas Barbon (Nicholas Barbon) pomogao je formiranje prvog osiguravajućeg društva pod nazivom The Insurance Office. Locirano iza Londonske berze, društvo je bilo namenjeno pre svega pružanju usluga osiguranja objekata.⁹ Dakle, prvi štetni događaj u istoriji ljudskog društva ogromnih razmera, prvi katastrofalni događaj, doveo je do formiranja prvog osiguravajućeg društva. Prvo društvo za uzajamno osiguranje formirano je 1684. godine i obezbeđivalo je pokriće za rizik požara a društvo za uzajamno osiguranje "Hand in Hand" koje najduže posluje, ali ne pod jedinstvenim nazivom, i koje je predstavljalo preteču današnje osiguravajuće grupacija Aviva, osnovano je 1696. godine.

Krajem XVII veka, London je imao sve veću moć kao trgovinski centar, posebno kada je reč o pomorskom osiguranju. Osiguranje se zaključivalo tako što bi vlasnik broda ili tereta na listu papira opisivao brod, teret, destinaciju i druge relevantne informacije za obezbeđenje osiguravajućeg pokrića. Nakon sastavljanja ponude, vlasnici brodova ili robe sastajali su se u kafeima sa bogatim pojedincima koji su trebali da obezbede pokriće za rizike. Pojedinci bi svojim potpisom i naznakom koji deo rizika prihvataju prihvatili rizik u celosti ili jedan njegov deo. Jedan od najpoznatijih kafea bio je kafe izvesnog Edvarda Lojda (Edward Lloyd). Ovaj kafe se prvi put spominje 1688. godine ali su pretpostavke da je postojao i ranije. Ovaj kafe vremenom postaje centralno i izuzetno popularno mesto okupljanja vlasnika brodova, trgovaca i bogatih pojedinaca. U nameri da se privuče što veći broj posetilaca, osnivač ovog kafea je počeo da organizuje mrežu dopisnika u glavnim lukama Engleske i Evrope, a 1696. godine i da objavljuje novine "Lloyd's News" u kojima su objavljivane informacije vezane za pomorski transport. Edvard Lojd umire 1713. godine a 1774. godine Lloyd's se iz Lombard ulice seli u zgradu Royal Exchange kao Lloyd's udruženje. Ta godina smatra se godinom osnivanja Lloyd's-a. Zakonom Britanskog parlamenta iz 1871. godine, nazvanim Lojdsov zakon (Lloyd's Act), Lloyd's udruženje je dobilo zvanični status korporacije. Danas, Lloyd's predstavlja vodeće tržište poslova osiguranja i reosiguranja u svetu, posebno pomorskog i specijalnih vrsta osiguranja.

Francuski naučnik Blez Paskal (Blaise Pascal) je zajedno sa Pjer de Fermatom (Pierre de Fermat) do 1654. godine otkrio način izražavanja verovatnoća a time i matematičkog razumevanja nivoa rizika. Holandski državnik i matematičar Žan de Vit (Jan de Witt) u svom delu "*Waardijje van Lyf-renten naer Proportie van Los-renten*" iz 1671. godine postavlja matematičke osnove određivanja životne rente. Prve tablice smrtnosti koje su omogućile razvoj životnih osiguranja zasnovan na naučnim osnovama sačinio je Edmund Halej (Edmond Halley) 1693. godine u Engleskoj.¹⁰ Otkrićem Zakona velikih brojeva¹¹ oko 1700. godine od strane Jakoba Bernulija (Jacob

---

⁹ Barry, K. G.: *The World's First Insurance Company*, International Risk Management Institute, Dallas, TX, 2001

¹⁰ Halley, E.: An Estimate of the Degrees of the Mortality of Mankind, 1693 - <http://www.pierre-marteau.com/editions/1693-mortality.html>

Bernoulli), udareni su temelji modernom osiguranju, koje na bazi matematičko-statističkih metoda utvrđuje moguće verovatnoće nastanka štetnih događaja koje se potom raspoređuju na sve članove zajednice rizika, odnosno sve osiguranike, čime se vrši atomizacija rizika.

U toku XVIII i XIX veka dolazi do značajnog razvoja poslova osiguranja u svetu. Osnovano je prvo društvo za uzajamno osiguranje u SAD u Čarlstonu, u Južnoj Karolini 1735. godine. Najstarije osiguravajuće društvo koje i danas posluje osnovano je u SAD 1752. godine pod nazivom Filadelfijsko udruženje za osiguranje stambenih objekata od šteta od požara (Philadelphia Contributionship for the Insurance of Houses from Loss by Fire). Najstarije društvo za uzajamno osiguranje u svetu Equitable Life Assurance Society osnovano je 1762. godine u Engleskoj. Prva uniformisana polisa pomorskog osiguranja nastaje 1779. godine u okviru Lloyd's-a. Prvo osiguranje motornih vozila izdato od kompanije Travelers Insurance Company nastaje 1898. godine u SAD.

Početak XX veka obeležio je nastanak prvog osiguranja vazduhoplova u okviru Lloyd's-a kao i nastanak prve regulative u svetu (u Masačusetsu u SAD) kojom je uvedena obaveznost zaključena osiguranja od autoodgovornosti. Takođe, početak veka obeležilo je i ostvarenje dva izuzetno značajna, štetna događaja – zemljotres u San Francisku iz 1906. godine i potonuće broda Titanik (Royal Mail Ship Titanic) 1912. godine. Potonućem u to vreme najvećeg broda ikada napravljenog iako je preživelo 705 poginulo je 1523 putnika. Titanik je bio osiguran na 1 milion funti, iznos koji je promptno isplaćen kompaniji White Star Line u čijem je vlasništvu bio brod. Troškove u visini od 380000 funti je podnelo sedam velikih osiguravača dok je ostatak štete isplaćen na teret najmanje 70 manjih društava za osiguranje i oko 100 bogatih pojedinaca.¹²

Mnogo značajniji, u pogledu ukupnih šteta i za budućnost osiguranja ali i drugim metodama upravljanja rizikom ostvarenja zemljotresa, bio je zemljotres praćen požarom u San Francisku iz 1906. godine. Zemljotres je San Francisko pogodio 18. aprila 1906. godine sa snagom 8,25 Rihterove skale i trajao je oko 60 sekundi. Iako je epicentar bio u San Francisku ovaj zemljotres se proširio na 430 kilometara ukupno usmrivši, prema tadašnjim zvaničnim evidencijama oko 700 ljudi, odnosno 3000 ljudi prema današnjim procenama¹³. Ukupne štete su iznosile 400 miliona tadašnjih dolara, odnosno 5 milijardi dolara preračunato na vrednost dolara iz 2006 godine.¹⁴ Procene su da je oko 10% od ukupnih šteta bilo izazvano zemljotresom a preostalih 90% požarom koji je zemljotres izazvao. Više od 130 osiguravajućih društava, uključujući 50 inostranih, obezbeđivalo je osiguravajuće pokriće od požara u San Francisku u to vreme, za ukupno naplaćenu premiju osiguranja od 2.6 miliona dolara, za 350 miliona ukupne vrednosti osigurane imovine. U naknadi štete učestvovala su 43 osiguravajuća društva koja su isplatila 235 miliona dolara za više od 100000 odštetnih zahteva. Ovaj štetni događaj eliminisao je profit sektora osiguranja ostvaren u prethodnih 47 godina. U nadoknadi nastale štete a imajući u vidu probleme oko procenjivanja stvarno nastale štete, naročito je značajan primer Lloyd's-a. Poznata je rečenica koju je izvesni Katbert Hit (Cuthbert Heath) jedan od osiguravača u okviru Lloyd's javio svom agentu u San Francisku a kojom je naložena isplata svih odštetnih zahteva bez obzira na uslove date u polisama osiguranja. Na taj način je Lloyd's formirao svoju poziciju poverenja koju i danas ima.

Slika 2: Zemljotres u San Francisku iz 1906. godine

---

¹¹ Zakon velikih brojeva kasnije su razradili Laplas i Gaus.

¹² Who Owns the Titanic? - <http://www.abc.se/~pa/publ/titan-own.htm>

¹³ Guatteri, M., Bertogg, M. and Castaldi, A.: *A shake in insurance history: The 1906 San Francisco Earthquake*, Swiss Re, Zurich, 2005, str. 8

¹⁴ The Day The Earth Shook, Market, Lloyd's, London, UK, 2006, str.10

Izvor: BBC

http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/06/sci_nat_san_francisco_earthquake_1906/html/1.stm

U novije vreme, posebno poslednjih desetak godina, kada je razvoj svetske ekonomije i ljudskog društva dostigao brzinu ne zabeleženu do sada u ljudskoj istoriji, dolazi do još značajnijih promena koje utiču na osiguranje. Kraj XX veka obeležilo je uspostavljanje jedinstvenog Evropskog tržišta za osiguranje, uvođenjem treće Direktive za neživotna osiguranja 1992. godine. U okviru Svetske trgovinske organizacije postignut je sporazum o ukidanju barijera slobodnom trgovanju finansijskim uslugama, uključujući i usluge osiguranja. U SAD je 1999. godine izglasan zakon o modernizaciji finansijskih usluga koji je omogućio konvergenciju finansijskih usluga, odnosno međusobno povezivanje banaka, osiguravajućih društava i kompanija koje su se bavile poslovima isključivo na finansijskim tržištima. Travelers Insurance postala je prva kompanija koja je 1998. godine ponudila prodaju osiguranja motornih vozila putem interneta. Navedene promene s kraja XX veka odredile su pravce razvoja osiguranja u prvoj i drugoj deceniji XXI veka, koje karakterišu trendovi kao što su globalizacija, konsolidacija, konvergencija i nove tehnologije. Takođe, početak novog milenijuma obeležili su teroristički napad na Svetski trgovinski centar u Njujorku i Pentagon u Vašingtonu i nova dimenzija rizika terorizma kao i sve češće ispoljavanje prirodnih katastrofa sa sve štetnijim posledicama, o čemu svedoči činjenica da je 2005. godina za sektor osiguranja bila najkatastrofalnija u dosadašnjoj istoriji. Savremeni trendovi koji karakterišu osiguranje u XXI veku detaljnije će biti analizirani u devetom poglavlju knjige.